

Kiss László

Egy mérsékelt nyelvújító doktor: Pólya József (1802–1873)

Pólya József születésének 200. évfordulója alkalmából így indítottam Pólya nyelvújító munkásságáról szóló tanulmányomat az *Orvosi Hetilap* hasábjain (6):

Az orvostól lett irodalomtörténész, Toldy Ferenc sokszor idézett megállapítása szerint – „...az irodalmi történetek kötelessége kimondani, hogy helyesen szólni Révai, szépen Kazinczy, műszabatosan Bugát Pál tanította a nemzetet” – a közemlékezet a természettudományos szaknyelv reformkori megteremtőjének a pesti orvosi kar tanárát, Bugátot tekinti. A sommás vélemények ritkán fedik a teljes valóságot. Toldy szállóigévé merevedett ítélete sem kivétel. Bugát nyelvújító, szakszóteremtő munkássága csupán a jéghegy csúcsa, s bár kétségtelen, hogy „...tudományos nyelvünk nagy kontinensét, annak Amerikáját” – mármint az orvosi szaknyelvet – „ő fedezte fel” (Toldy), a földrajzi hasonlatnál maradván: ahogy Kolumbusz, úgy Bugát sem egyedül szállt hajóra! Egyik legtehetségesebb „alkapitánya” a nála kilenc évvel fiatalabb orvosdoktor, Pólya József volt, akinek kitűnő *Természettörténeti műszótára* ugyan kéziratban maradt, ám a benne található műszavak számos szerencsésebb kortárs (Frivaldszky Imre, Bugát Pál, Vajda Péter, Hanák János) kinyomtatott munkáiba bekerültek.

Hogy most, közel két évtized elteltével újra visszatérek Pólya nyelvújítói tevékenységéhez, annak fő oka az, hogy Pólya szerepe a magyar orvosi nyelv kialakításában még mindig nem eléggé ismert, méltatott. *A magyar orvosi nyelv tankönyve* (2009) című munka tárgymutatójában például nem találjuk Pólya nevét, bár „A magyar nyelvű orvosi szakirodalom Magyarországon” című fejezet szerzője, felsorolva Bugát és társai nevét – Pólya nem szerepel köztük –, így zárja véleményét: „...természetesen még folytathatnánk a sort” (3:165). Dolgozatom tehát e sort folytatja – Pólya Józseffel.

Pólya József 1802. január elsején született a felvidéki Bars megye (szlovák nevén: Tekov) Nagyszecse (ma: Dolná Seč, Szlovákia) nevű falujában. 1830-ban végzett a pesti orvosi karon. Magyar (!) nyelvű disszertációjában „az ember belférgeiről” értekezett, a legfontosabb férgeket rajzban is bemu-

A képet a magyar nyelvű orvosi szakirodalom Magyarországon című fejezet szerzője, felsorolva Bugát és társai nevét – Pólya nem szerepel köztük –, így zárja véleményét: „...természetesen még folytathatnánk a sort” (3:165). Dolgozatom tehát e sort folytatja – Pólya Józseffel.

Pólya arcképe (Dr. Jantsits Gabriella: *A magyar orvosok arcképei* Medicina Bp., 1990:59.)

tatva (1:109). Valószínűleg ezen 57 oldalas, magyar nyelvű munkájának, illetve több szakkönyv magyar nyelvre fordításának köszönhetően már harmincéves korában, 1832-ben a Magyar Tudós Társaság, az Akadémia levelező tagja lett (4). A Tudós Társaság – gróf Széchenyi István eredeti elgondolása értelmében – elsősorban a magyar nyelv ápolását, terjesztését tekintette fő feladatának. Ezért már működése második évében, 1831-ben terítékre került a magyar szaknyelv ügye is. A költőként már ismert Vörösmarty Mihály és az akkor

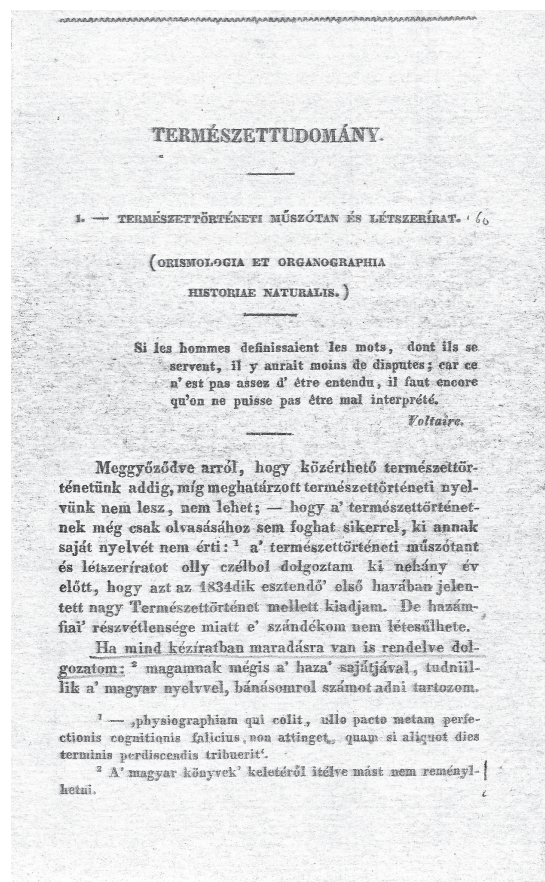
még Schedel nevet viselő Toldy Ferenc orvosdoktor vetette fel a szaknyelv meghatározó alapját jelenthető szakszótárak kidolgozásának égető szükségét. „Minden tag jegyezze fel tudománya nevében a maga készítette műszavakat is, melyekkel már élt, vagy amire még szó nincs, ajánlhasson arra újat” – adta ki a feladatot a Tudós Társaság 1831. június 13-i kis ülése (2).

A Tudós Társaság ülésein kívül az 1831-ben megindult *Orvosi Tár* biztosított nyilvánosságot a tudományon túl annak nyelvezetével is törődő munkatársaknak. S bár első nekifutásra a két szerkesztő, Bugát és Schedel csak 1833-ig tudta a folyóiratot megjeleníteni – 1838-tól majd újraindul Bugát és Flór Ferenc szerkesztésében –, e két évben is annyi új szakki-fejezés látott napvilágot a *Tár* hasábjain, hogy a két szerkesztő 1833-ban *Magyar-Deák és Deák-Magyar Orvosi Szókönyvet* volt kénytelen kiadni (11).

Az 1831-es (első) kolerajárvány lezajlása, majd az *Orvosi Tár* megszűnése után a műszavakat illetően ismét a Tudós Társaságé a kezdeményezés. Az 1835. április 27-i ülés dönt arról, hogy a tudományos szavak „szerkeztetését” tudomány-szakokra bontva, az arra legilletékesebb szakemberekre bízva (12). S itt lép be a képbe a „férgéiről” már ismert Pólya! Az ülés határozata értelmében ugyanis Pólya vehette pártfogásba az „állatország” műszavait. Érdemes megismerkedni a többi „szerkeztetővel” is: a „füvészség” (botanika), valamint az „ásványok és földtudomány” területét Frivaldszky Imre, a sokat markoló 4. szakaszt, azaz a „fizikát, asztronómiát, kémiát és a materiamedica-t” Bugát, míg az utolsó szakaszt, az „orvosi tudományokat” Gebhardt Ferenc kapta meg. Figyelemre méltó, hogy végzettségét tekintve mind a négy megbízott „akadémikus” orvosdoktor volt: a 33 éves Pólya a pesti Rókus Kórház másod orvos, a 36 éves Frivaldszky, az orvosi pályát feladva, a Nemzeti Múzeum Állattárának „őre”, a 42 éves Bugát és a 44 éves Gebhardt az orvosi kar professzora, és mindketten magyar nyelven oktatták a latin nyelvet csak nehezen értő seborvosokat.

A Tudós Társaság 1835-ben tehát még csak egy leendő szakszótár szerkesztőit nevezte ki, viszont Pólya Józsefnek már ekkor kiadásra készen állt a „természettani műszótára”. Erről maga Pólya számolt be a Társaság folyóiratának, a *Tudománytár*nak hasábjain 1836-ban, amikor is megjelentette a „Természettörténeti műszótan és létszerirat (Orismologia et organographia historiae naturalis)” című tanulmányát (8).

A mai olvasók számára mind a cím, mind az általa jelzett tárgy jobb megértése érdekében tisztáznunk kell, mit is értett a reformkor „természettörténet, természethistoria” alatt. A szó gyökere visszanyúlik az ókorba, amikor is az ógörög Arisztotelész „Peri ta zóa isztoria” (*Historia animalium*; Az állatok története) című művében megkísérelte a természet egyik birodalmának, az állatvilágnak megfigyelésen alapuló leírását és rendszerezését (10:263). Később Rómában idősebb Plinius a másik két birodalom, azaz a növények és a kőzetek

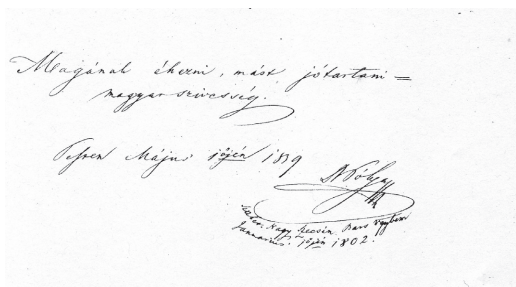
A *Tudománytár*ban megjelent Pólya-tanulmány címdala

birodalmának bevonásával már 37 kötetből álló *Naturalis Historiát* ad ki. Valószínűleg e latin címből eredeztethető a német *Naturgeschichte*, az angol *natural history* és a magyar természethistoria kifejezés. Pethe Ferenc 1815-ben *Természethistoria és mesterségtudomány* címen kiadott könyvének „Eszméltetés és Megesmerkedés a Természethistoriával” című előszavában így határozta meg a szóban forgó kifejezést:

„Természettanúságnak (*Physica*)... egyik ága ... az ún. Természethistoria (*Historia naturalis*), melyet talán helyesebben neveztünk volna Természettábráznak vagy Természettelírásnak...” (7)

Pethe tisztában volt művének „nyelvészeti” jelentőségével is, hiszen az említett előszóban ezt is írja:

„Menynyivel gazdagodik egy ilyen Munkának szenvedhető végrehajtása által a tudományos, még most ebben a tekintetben elég szegény magyar nyelv, meg fog tenni a Munka fojtával... ugyanazon dolgoknak különböző környüállásokban lett előadásához, a nyelvben egyszer ez, másszor amaz, sőt több szavát is kéntelenek vagyunk elővenni... és ez, a nyelv bőségének egy igen szemebetűnő bájjege.” (7:12–13)

Pólya saját kezű bejegyzése barátja, Fáy András emlékkönyvébe 1839-ben

Többek közt a magyar nyelv „gazdagítása” volt a célja Pólyának is, amikor „nagy Természettörténet” megírására szánja orvosi munkája mellett szűken mért szabadidejét. E nagy mű kiegészítője lett volna az említett „műszótan és létszerírat” – ez utóbbi a „természeti testek” részeit, például az állatok szerveit, azaz „létszereit” írja le. Pólya tisztában volt e kiegészítő jelentőségével:

„...közérthető természettörténetünk addig, míg meghatározott természettörténeti nyelvünk nem lesz, nem lehet... ha mind kéziratban maradásra van is rendelve dolgozatom – a magyar könyvek keletéről ítélve mást nem reményelhetni –: magamnak mégis a haza sajtójával, tudniillik a magyar nyelvvel, bánásomról számot adni tartozom.” (8)

A Tudós Társaság Tudománytárában megjelent egyetlen Pólya-írás ilyen számadásnak tekinthető.

Számadását azzal kezdi, hogy ismerteti azokat az elveket, amelyek a szótár összeállításánál vezették. Beismeri, hogy „kaptának” (kaptafának) a deák (latin) és görög nyelvet tekintette annak „díszlő consequentiája” (következetessége) miatt. Ahol az eddigi magyar munkákban nem található fogalomra bukkant, „az elsőbségi jogon, új magyar hangzású szót” alkalmazott. Lábjegyzetben még hozzáfűzi, hogy az új szavak képzésében követett szabályokat is közre kívánja adni, hogy szótára egyben „etymologica műszótan” (szófejtő szótár) is lehessen. Az „elsőbségi jog” természetesen nem jelenti azt, hogy az általa alkalmazott szónál nem létezik jobb: nem új szavakat akar mindenáron a közönségre „tukmálni; csak utat akartam törni a későbbieknek”. S hogy ez az úttörés sikeres már a szótár kéziratban állapotában is, azt terjedelmes lábjegyzetben bizonygatja: Frivaldszky a „rovarok bélyegzésében”, Vajda Péter pedig „fűvészetében” már Pólya alkotta műszavakat is alkalmazott.

(A majd Petőfi által is elíratott Vajda Péter [1808–1846] szintén orvosnak készült, ám 1831-ben eltanácsolták őt az egyetemről. Tanárként adta ki 1836-ban a Pólya által is említett könyvét *Növénytudomány. Magyar–latin fűvésznyelv és rendszerisme...* címen, amely 1837-ben neki is meghozta az akadémiai levelező tagságot.)

A „kolumbuszi” úttörés igazi elismerése azonban 1843-ban történik meg. Ekkor jelenteti meg Bugát a *Természettudo-*

mányi Szóhalmazt. Ennek előszavában maga is elismeri, hogy szóanyagának egy részét „dr. Pólya kéziratban létező természetrajzi műszótárából” vette át. Pólya tehát nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a mintegy 40 000 szakkifejezést felvonultató *Szóhalmaz* bizonyíthassa: „...minden ismereteket tudományos formában, szabatosan, kifejezőleg és bizonyos takaros csínnal” (Toldy) lehet előadni magyarul is.

Térjünk vissza azonban 1836-ba: Pólya fent említett tanulmánya a „számadás” után közli a tervezett szótár bevezetőjét, illetve szemelvényként közreadja a szótár magyar–latin részének B és T betűs fejezeteit. A „Bevezetés”-ben bemutatott és bőségesen szemléltetett szóalkotási szabályokkal nem foglalkozom (nem vagyok nyelvész) – bár a nyelv története iránt fogékony nyelvész számára ez az igazi csemege –, inkább ízelítőül közreadok néhány szópárt a B betűvel kezdődő műszavakból. Első helyen közlöm a Pólya által ajánlott magyar kifejezést, ezt követi a latin megfelelője s végül – ha szükséges – szögletes zárójelben a mai magyar megnevezés:

Bány: metallum, i. [fém]

Bányi: metallicus, a, um. [fémés]

Barcza: symbolum, i. [jelkép]

Barna: brunneus, brunneus, a, um.

Barnavörös: melancholicus, a, um.

Pólya kételye a szótár majdani kiadását illetően nem volt eltúlzott. Hiába szorgalmazta kiadását a Tudós Társaság is – a szótár mindkét bírálója, Frivaldszky és Bugát már 1838-ban a kiadásra buzdított –, a nyomtatás ügye csak nem jutott előbbre. Végül 1845-ben Pólya – valószínűleg belátva, hogy a Bugát-féle *Szóhalmaz* megjelenése után kézírata kinyomtatásának esélye még tovább csökkent – saját maga ad ki egy „Felszólítás”-t: ha akad háromszáz ember, aki hajlandó előre letenni a 2 forint 30 krajcárt Landerer és Heckenast nyomdájában, akkor megkezdődhet a nyomtatás. Nem akadt...

Pólya kéziratban rekedt műszótánának lelőhelye sokáig ismeretlen volt a nyelvészek előtt. Az 1950-es években bukkant rá Vértes O. Auguszt a budapesti Ráday Gyűjtemény Levéltárában. Tanulmányában (12) nemcsak a hányatott sorsú kézirat históriáját mutatja be, hanem szakszerűen elemzi Pólya szótárírói és műszóalkotói elveit is. Ő jelölte ki Pólya József helyét is a reformkori nyelvújítók közt: „Pólya helye – merész és bizonyos tekintetben merev rendszere, túlzott purizmusa ellenére is – a mérsékelt nyelvújítók között van”. A többi nyelvészkedő orvoshoz hasonlóan ő is alkotott „emészhetetlenek” bizonyult szavakat, kifejezéseket, nem egy „elsőbségi jogon” alkalmazott műszavát viszont ma is használjuk – így például a dugvány, hulla, ivar vagy rovar szavakat.

Rokonszenves vonása Pólya személyiségének, hogy a kudarcok nem vették el a kedvét a nyelvészkedéstől. Az *Orvosi Tár* 1839-es évfolyamában jelentette meg „Szellemkórok” című úttörő tanulmányát, amely a következő „szótárral” indul:

„Psyche, szellem; psychicus, szellemi; psychologia, szellemtan; psychologus, szellemtanász; psychologicus, szellemtanászi; soma, test; somaticus, testi; somato-patologicus, testkórtanászati; factor, tényök; organon, műszer; manifestatio, külölés; individuum, egyed.”

E tanulmány egyben alkalom arra is, hogy hangsúlyozzuk: Pólya személyét nemcsak nyelvújítóként, Bugát társaként illik becsben tartani, hanem az első magyar magán-elmeorvosaként is. Az 1842 és 1845 között az orvostanhallgatók számára „klinikaként” (is) működő városligeti intézmény történetéről az *Orvosi Hetilap*ban olvasható tanulmány (5).

Az „örjintézet” megszűnése után Pólya újabb vállalkozásba kezd: bonc- és élettani füzeteket kíván kiadni. Az *ember nemi tekintetben* című sorozat első füzeté a „Férfi nemi részek boncz- és élettana” cím alatt meg is jelent. E füzetben található az az 1847 decemberében keltezett „Értesítés”, amelyben a témánk szempontjából fontos sorokat olvashatjuk:

„Szólnom kell az e füzetben használt műszavakról. Midőn műszavakkal foglalkozom, majd húsz éve, tehát az itt használtak nem jelen munka születési, számosak átmentek az életbe, másokat közleni nem volt alkalom. Ezek közül egy párt különösen meg kell említenem. Az „Organumot” életműnek mondtuk. E magyar szó nem általánosan jellemzi azon fogalmat, melyet legtöbbször jelentnie kell, t. i. azon eszközt, mely által valami történik. A görög organon valóban nem is tesz egyebet eszköz-, szer-, szerszám-nál – instrumentum. Azért t. cz. Szemere Pál barátommal értekezve s megállapítva azt, hogy szerből kellene a műszót alakítani: én szered-et, Szemere pedig serem-et, szermet ajánlott, én az övét fogadtam el, mivel belőlök az összetételük könnyebben folynak.” (9)

(A barátként említett Szemere Pál [1785–1861] a nyelvújítás ismert alakja: 1815-ben ő adta ki Kölcsey Ferencsel együtt Kazinczy védelmében a *Felelet a Mondolatra...* című híres vitairatot.)

A Szemere által ajánlott változat jelent meg tehát a füzetben, amely két fő csoportban tárgyalja a férfi „nemi részeket”. Az első csoport a „gyönyörszermék”-kel (Organa voluptatis sexualis), azaz a hímvesszővel – Pólya is így nevezi – s annak bonctanával foglalkozik. A másik csoportba a „nemző szermék” (Organa generationis), azaz a herék, a herezacskó (Pólyánál: „borék”), illetve a dülmirigy – Pólya szerint „dülle” – soroltattak.

A teljesség kedvéért: Pólya ezúttal is sejtette a füzetek további sorsát: „...belekezdtem ezen érdekes tárgy előadásába azon hittel, hogy részvéthijány miatt nem kellend abbahagynom”. Hiába a tárgy érdekes volta, a munkatársak készsége – „szavát bírom két szakfelemnek, kik az ember más részeit is leírni fogják” –, Szemere támogató tekintélye: már a második, „a női nemi részek boncz- és élettana” fogadásig” tárgyaló füzet sem jelenhetett meg. Amiről persze nemcsak a „részvéthijány” tehetett, hanem a hitet és tettet máshoz igénylő 1848-as forradalmi év is. Pólya pedig végleg letett

arról, hogy műszavakkal való majd húszévi foglalkozása eredményét nyomtatásban lássa viszont.

Orvostörténészként főleg azért sajnáljuk e második füzet meg nem jelenését, mivel ebben – sejtésem szerint – akár a petefészek, petesejt stb. szövettani, mikroszkopikus leírása is szerepelhetett. E sejtésemet a *Hazai és Külföldi Tudósítások* című lap 1839. november 6-i, szerdai számának egyik híre táplálja:

„A Pesti magyar színház érdemes tagjai szép jelét adák oct. 29én egyik színházi orvos Pólya József úr iránt nemes hálájoknak, midőn a tisztelt úrnak... egy microscopiumot nyújtának ajándékkul; melyet Pólya orvos úr a bőrbetegségek körül teendő vizsgálatra használnak.”

Lehet, hogy Pólya az elsők között használt orvosként mikroszkópot Magyarországon?

A választ még keresem, ám arra kérdésre, felhagyott-e Pólya a nyelvészkedéssel idős korában, már formálódik a válaszom: nem. Pólya is megszólalt ugyanis abban a „nyelvészeti” vitában, amely 1858-ban robbant ki a sajtóban. Török József – egyébként Pólya földije (szintén Bars megyében, Alsóváradon született 1813-ban) és kartársa (a pesti orvosi karon végzett 1842-ben) –, a debreceni református főiskola tanára „csömörletesnek” nevezte a *Magyar Természettudományi Társulat Évkönyvei* sorozatának III. kötetében megjelent „vegytani műnyelvet”. A *Magyar Sajtó* 1858. május 11-i számában megjelent bírálata szelet vetett, vihart aratott. Megszólal a kötetet sajtó alá rendező társulati titkár, Szabó József, a szóban forgó műnyelv megalkotásában részt vett Nendtvich Károly, majd – Török védelmében – Pólya József is. Írása a *Magyar Sajtó* 1858. július 6-i számában jelent meg „Purismus? Nyílt levél dr. Török József barátomnak” címmel. Nem célja e kis dolgozatnak e nyelvészeti vita taglalása, csupán Pólya leveléből idézem az árulkodó sort: „Én purista vagyok elvben, nem purista alkalmazásban.”

Pólya tehát idős korában is megmaradt „mérsékelt” nyelvújítónak. Életének nyelvészeti főműve ugyan nem jelent meg sosem, szerény vigaszként azonban megérhette a következő nemzedék dicsérő szavait. Poór Imre az általa szerkesztett *Gyógyászat* című folyóirat mellé *A szükségesb orvos műszavak deák-magyar-német zsebszótárát* is kiadja 1861-ben. Az előszóban így ír: „A zsebszótár-szerkesztésben érdemes nyelvbúvárok, Bugát és Pólya tudorok és a magyar akadémia r. tagok orvos-természettudományi műszó-gyűjteménye szolgált alapul.”

Az eddig vázoltak alapján úgy érzem, hogy a magyar orvosi nyelv története iránt érdeklődők számára nem elég mindössze annyit közölni, hogy Pólya „...fordításai révén csatlakozott a magyar orvosi nyelv megújításához” (4). Nem csak fordított!

IRODALOM

1. Dörnyei Sándor *Régi magyar orvosdoktori értekezések 1772–1849* II. kötet Borda Antikvárium, Budapest, 2001:109.
2. Gáldi László *A magyar szótáriródalom a felvilágosodás korában és a reformkorban* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1957.
3. Kapronczay Katalin *A magyar nyelvű orvosi szakirodalom Magyarországon* In: Bősze Péter (szerk.) *A magyar orvosi nyelv tankönyve* Medicina Könyvkiadó, Budapest, 2009:157–167.
4. Kapronczay Károly *Pólya József (1802–1875)* Orvosi Hetilap 1998;30:1803–4.
5. Kiss László *125 éve hunyt el az első magyar őrgintézet megalapítója, Pólya József (1802–1873)* Orvosi Hetilap 1998;30:1805–7.
6. Kiss László *Egy nyelvújító orvosdoktor: Pólya József (1802–1873)* Orvosi Hetilap 2002;5:253–5.
7. Pethe Ferenc (kisszántói) *Természet-történet és mesterségtudomány. Első rész – Az Állatokról* I. kötet Nemzeti Gazda Hivatal, Bécs 1815. (Reprint: Kossuth Kiadó Budapest, 2008.)
8. Pólya József *Természet-történeti műszótan és létszerirat (Orismologia et organographia historiae naturalis)* Tudománytár 1836:55–90.
9. Pólya József *Az ember nemi tekintetben. Leírása az ember nemi részeinek egészséges és beteg állapotjokban. I. Füzet. Férfi nemi részek boncz- és élettana* Pest, 1847.
10. Szabó Árpád, Kádár Zoltán *Antik természettudomány* Gondolat Kiadó, Budapest, 1984:262–6.
11. Szállási Árpád *Kezdő orvosi szótáraink* Orvosi Hetilap 1973;26:1575–6.
12. Vértes O. Augusztina *Egy ismeretlen reformkori szakszótár* Különlet nyomtatás Magyar Nyelv IV. évfolyamából, Budapest, 1959.

„Tudósainknak is számba kell tehát venniük, hogy elődeik, Földi, a fűvész s Bugát, az orvos, a tudománnyal együtt a nyelvet is művelték, hogy ők és társaik, a költők és írók alkották vagy támasztották életre a népnyelvből s a régi nyelvből – alig egy évszázaddal ezelőtt – ezeket az azóta vérünkbe ivakodott tudományos szavainkat: *agy, anyag, áram, ásvány, ázalék, ázalat, cincér, csáp, csontváz, dagály, egyenlítő, fénykép, földrengés, hasáb, henger, hullám, lomb, puhány, sarj, vihar* stb. stb. Bűnösen sáfarkodik a rábizott örökséggel az, aki elkótyavetyéli, ahelyett, hogy gyarapítaná. Ha valaki egy nyelven ír, mindig le kell mondania bizonyos előnyökről, melyeket egy másik nyelv biztosítana számára, de ami így elvész a vámon, megtérül a réven. Alig akad oly árnyalat, melyet hajlékony, rugalmas, gazdag nyelvünkön ma nem fejezhetnénk ki. Csak a kényelemszeretet vagy a pontoskodás állíthatja ezt. Hiába hivatkoznak egyesek arra, hogy a *faj* vagy a *fajta* nem azt jelzi és jelenti, amit a *race*, hogy nincs meg az a tartalma és melléköngéje, melyet az újabb, európai élettanban kapott. Ez merő érzékcsalódás. Egy szó akkor telik meg tartalommal, akkor kap melléköngét, ha unos-untalan egy bizonyos értelemben használják. Ilyenkor a jelentése tágul vagy szűkül, s a fogalom részekre hasad, így történt a francia *race*-szal is. Az új ruha, még a remekbe szabott is, eleinte rossz-szul áll. Egy tárgy, melyet az imént vettünk a boltban, idegen, csak később válik meghitt barátunkká, miután már kissé elkoptattuk, magunkhoz hasonlítottuk, átítattuk egyéniségünkkel. Tudósaink kötelessége, hogy tudományos szavainkat fémjelezzék, s abban a harcban, melyet vállaltunk, az élen vezérkedjenek.”

Kosztolányi Dezső

„A tudomány nyelve” *A természet*, Budapest 1933. március 1–15.